

AZ ÖSSZEFÉRHETLENSÉG

«Mon ambition politique m'a coûté
ma fortune, ma tranquillité et presque
mon honneur.»

Lamartine.

IRTA

FABRICIUS

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1897.

Egy szép napon a magyar közvélemény nagyfokú lázban ébredt föl.

A febris anticorruptionalis rázta minden izében.

A suttogó gyanúsítás, mely eddig a kávéházak zugaiban huzódott meg, tele torokkal kiabált az utczákon.

A felszínre vergődött áramlat rögtön megtalálta azt a formulát is, melyet zászlajára írhatott: az összeférhetlenségi törvény szigorú magyarázata és végrehajtása lett a jelszó.

Huszonkét éve, hogy kihirdették e törvényt és csak most jutott eszökbe, hogy eddig nem alkalmazták.

A leghevesebb küzdelem tüzeiben is megkimélte ellenfelét az ellenfél ezen fegyver használatától, most ezzel rontottak egymásnak.

Az összeférhetlenségi törvény története nagyon tanulságos. Bátran mondhatjuk, hogy az olyan törvény, melyet mintegy közmegegyezéssel elejtettek, jobb sorsot nem érdemelt. A társadalom némelykor úgy tesz, mint az okos patiens, a ki utálja az orvosa kotyvalékát. Némelykor a recipét szekré-

nyében heverteti és a beteg jobban érzi magát mellette, mintha a patikába vitette volna.

Úgy járt a magyar közvélemény az összeférhetlenségi törvénnyel is. Már a korai vénség ránczait hordja magán. Alig lépett életbe, már elavult és a praxisban ép oly alkalmazhatatlannak bizonyult, mint akár Zsigmond királynak az a törvénye, mely a placetum ellen vétkező püspököket fejvesztéssel rendelte sujtani.

Nem kívánok ilyen módon érvelni az összeférhetlenség ellen, sőt még azt sem vitatom, hogy a törvény alkalmazása teljességgel igazságtalan volna. A törvény — törvény. Fiat justitia, bár reméljük, nem pereat mundus. A lapok révén elterjedt, hogy Bánffy miniszterelnök a törvénynek előrántását és az annak alapján szándékolt tömeges statariális ítéleteket igazságtalanságnak nyilvánította. Tökéletesen értjük Bánffy keserveit. Szeretné, ha az incompatibilitás tekintetében neki is olyan mértékkel mérnének, mint elődeinek, kiknek az összeférhetlenség rémével bajuk soha sem volt. Fatális dolog ugyan, ha a más hibája által lazán alkalmazott cserépszindely a mostani kormány fejére esik; hiába hajtogatja, hogy ő nem hibás, hogy a parlamenti praxis ma ugyanaz, mint volt eddig, sőt a viszonyok inkább javultak.

Egyelőre azonban nem akarunk foglalkozni sem a kormány, sem valamely párt álláspontjával.

A mi felfogásunk szerint az összeférhetlenség főképen társadalmi kérdés.

Nem fogjuk megérteni sem magát a törvényt, sem azon okokat, melyek miatt eddig csak írott málaszt volt, ha csak társadalmi szempontból nem indulunk ki.

Az összeférhetlenséget sehol a világon rendszeres törvénybe nem foglalták. Erre a gondolatra csak nagyon különös körülmények között jöhetett a törvényhozás, nevezetesen oly körülmények között, midőn a vezérlő osztály némileg rászolgált arra, hogy gyanus szemmel nézzék. Ott születhetett csak meg e gondolat, a hol a politikai szabadság nagy — a megbízhatóság csekély volt.

A hetvenes években a társadalom a politikusoktól mintegy cautiót kért arra nézve, hogy nem fognak hűtelenül sáfarkodni. A nagy pénzügyi válság utáni idők ezt az óvatosságot nagyon is indokolták.

A ház egyik ülésében felemlítették, hogy a képviselők majdnem egy negyedének napidijai le vannak foglalva, egy másik képviselő pedig azt indítványozta, hogy az, kinek napidija három napnál tovább birói zár alatt marad, inkompatibilisnek tekintessék — és a mandatumról mondjon le.

Bizonyára lehetett akkor elég ok arra, hogy a társadalom formális cautiót kért a parlamenttől, a melynek függetlenségét sánczczal kívánta körülvenni, hogy az ostromlókkal semmiféle czimboráskodás vagy összejátszás ki ne fejlődhessék.

Nézzük már most közelebbről azt a politikai helyzetet, melyben az összeférhetlenségi törvényt meghozták.

Soha kritikusabb helyzetben nem volt az ország, mint az alkotmány visszaállítására következett időben. Hogy az absolutismus minő sebeket ütött rajtunk, csak akkor éreztük, midőn önrendelkezési jogunkat visszanyertük. Szabadon járhattunk-kelhattunk, de a hosszú rabság megbénította tagjainkat. Úgy voltunk körülbelül, mint Ubryk Borbála, ki midőn a tömlöczből, a hova befalazták, kiszabadult, szabadságát élvezni nem tudta. A nemzeten lépten-nyomon észre lehetett venni, hogy husz éven át elevenen a koporsóban feküdt. Nem tudta erőit használni s mint egy nagy gyerek, ügyefogyottan és gyámoltalanul tipeggett.

A parlamenti élet szempontjából mutatkozott főképen, hogy minő végzetes csapást mért az absolutismus a nemzetre, midőn irtó háborút indított a vezérlő osztály ellen. A kiválóbb embereken ugyan nem fogott semmi, sem az emigratió szenvedései, sem a hazátlan bujdosás viszontagságai: de a kiüzöttek és honmaradottak zöme mindenképen meg volt viselve — és az alkotmányos élet a középosztálynak csak romjait találta.

Tudjuk, hogy a kormányzati gépezet felszerelése mennyi nehézségbe ütközött. Valósággal lámpással fogdosták az embereket, kik hajlandók voltak egy kis osztálytanácsosi állást elfogadni — a szakismeretek és egyéb qualificatiót persze legkegyesebben elengedték.

Honnan lehessen ilyen körülmények között a képviselőháznak kijáró négyszáz főnyi ujonczjutalé-

kot előteremteni! ? Nem szabad a közönséges mértéket meghaladó férfiakat nézni, kik a parlament vezérkarát képezték. Ezekről nincsen szó. Annál rosszabbul állott azonban a képviselőház a legénység dolgában.

Gazdasági szempontból az ötvenes évek reakciója a legveszedelmesebb merénylet volt, melyet valaha a középosztály ellen intéztek. A magyar intelligencia lábai alól elvonták az anyagi basist; az itthon maradottak kisszerű viszonyok közt tespedtek és gazdasági nagy átalakulásban minden támogatást nélkülözniök kellett, melyet általános intézkedések által nyújtani lehet — sőt minduntalan megakasztották őket a boldogulás útján.

A bujdosás viszontagságai megviselték az embereket; meglátszottak a visszatérteken a számkivetés nyomai; sokan a legjobbak közül is a megélhetés mindennapi gondjai alatt görnyedve, mindenféle expedienshez voltak kénytelenek folyamodni. Ha valaha volt ember, vagy osztály, a kiről el lehetett mondani, hogy a hazáért mindenét feláldozta és a haza semmit sem tett érte, úgy ez kétségtelenül az akkori generatio volt.

Középosztályunk a haza oltárán elvérzett. A haza balsorsa intelligentiánkat bohémességre kárhoztatta. Franciaország a royalista emigránsokat visszatértök után egy milliárdal kárpótolta. Nálunk, ha a nemzet vésznapjaiban tönkrement hazafiak utódai egy kis hivatalhoz jutottak, vagy megélhetésökben más módon támogatást nyertek: a dühös irigység tüzet, corruptiót kiáltott.

Tény az, hogy középosztályunk még most is sinyli a politikai krízis áldozatait — no meg a megyei restauratio pazar költségeit. Elszegényedett! A parlamenti élet az azzal járó kiadások folytán el van zárva sok esetben az intelligentia elől, mintha csak a passiv választói jogtól való megfosztást törvénybe iktatták volna.

Az országban nehezen találni négyszáz olyan politikust, a ki a mandatumot, mint kizárólag nobile officiumot elvállalhatná és szinte örültek mostanában, ha pénzemberek vagy egyéb homines novi a rést betöltötték. A parlamentben, az ország legelőkelőbb klubbjában, bajos a képviselőnek illetményeiből megélni, Deák Ferencz felszállhatott az omnibus tetejére, de nagyságos Katángthy Menyhért képviselő úr igazán fiakkerozni kénytelen; derogálna a méltóságának.

A problema tehát a körül forog, hogy képviselőink nagy része meglehetősen nagy igényű szegény ember. Ezen helyzet épenséggel nem mondható kedvezőnek a csorbítatlan függetlenség megóvására. «A mit Angolországtól legjobban irigyelek», mondotta a minap egy realista megfigyelő politikusunk, «ez az, hogy a parlament emberei: Peel, Gladstone, Disraeli, Chamberlain, Balfour mint milliomosok léphettek a közpályára. A liverpooli, manchesteri gyárvilág bő emberanyagot termel, mely finansziális függetlenségénél fogva prædestinálva van a politikai pályára.»

Hiába, demokrácia és szegénység! Ez a legborzasztóbb összeférhetlenség!

Én nem értem, mi viheti a szegény embert a politikai pályára, a hol ezer közül egy éri el a ministerséget, amely dotációjával, azzal a 12.000 forinttal, mint könnyen kiszámíthatni, valóságos proletár existenczia, mely a vagyontalan embert még adósságba is kergetheti.

Hja, ha még azon időkben élnénk, midőn az Andrassy, Tisza, Szilágyi-féle embereket a haza szolgálatában szerzett érdemeikért terjedelmes dominiumokkal jutalmazták!

Mindenki tudja, hogy a történeti nagy vagyonok nálunk is, másutt is, politikai eredetűek.

Manapság politikai pályán csak elszegényedni szabad és ha széjjelnézünk, erre akárhány példára akadunk.

Manapság a politikai tevékenység az egyedüli, melyből a *do ut des* törvénye ki van zárva.

Dolgozni szabad, a remunerálás azonban tilos; jóllehet ez a nemzetgazdaszat örök törvényével ellentekszik, de még a demokráciával is.

A közpályán működő férfiak vagyoni gyarapodását, mint a politikai illetéktelen befolyás kizsákmányolását, megbélyegzik.

Olet! Olet!

El kell ismernünk, hogy itt a közvélemény mindinkább előtörő befolyásával állunk szemben. A parlamentarismus «kiválasztásra» törekszik, mely

a tehetség és az önzetlenség párosítása által, a homo parliamentarius tiszta típusát tenyésztí.

Nagyon szép! De egyelőre honnan vegyünk négyszáz parlamentképes férfiut, ki a kereset hyper-rigorosus felfogása mellett nem fog foltozott kabátban járni ?

Az ellen tán nem kell védekezni, mintha a plutokrácia szekerét tolnám, vagy útját akarnám egyengetni, hogy az államban teljhatalmulag uralkodjék.

Jól tudom, hogy a gazdagság egymagában nem biztosítéka a függetlenségnek, sőt a pénz, ha mint nagytőke lép fel, nagyobb veszélylyel jár a parlamentarismusra, mint akár a nélkülözésekkel küzdő szegénység.

Fejtegetéseim csak oda akartak concludálni, hogy a parlamentarismus helyes működésének egyik feltétele a vagyoniilag független középosztály.

Ha ez emberek a közügyek körüli tevékenységöket nem teljesíthetik mint nobile officiumot, a nemzet hova-tovább abba a kényszerhelyzetbe jut, hogy a vezérlő osztályt valamiképen ellássa, épen úgy, mint kénytelen eltartani a katonaságot, papságot, vagy a tudomány embereit.

Százötven évig, mialatt Birmingham és Sheffield milliomosai megtermettek és fiaikat Oxford- és Cambridge-ben parliamentariusokká neveltették, Angliában a patronage dühöngött.

Az arisztokrácia másodszülött sarjai, kiknek soraiból kerültek ki a parlament tagjai, töméntelen, számukra kreált sinecura után éltek.

Junius és követői hiába berzenkedtek e rendszer ellen és jósolták a parlamentarismus bukását. Nem hallgattak rá. Mihelyt azonban a gazdasági fejlődés egy hatalmas középosztályt teremtett és a patronage-re többé nem volt szükség, az angol nemzet közérzülete, mely ezt a fonák gyakorlatot csendes megadással tűrte, egyszerre csak borzasztó visszaélésnek bélyegezte és annak megszüntetését ki is vivta.

A Walpole és Bute alatti kegyencz-rendszer manapság egyszerűen lehetetlen volna, de III. Vilmostól Victoria uralkodása kezdetéig fentartotta magát.

A társadalmi fejlődés ilyen eszközökkel szokott magán segíteni.

Ugy hatott ez, mint egy csepp arzenikum, melyre a parlamentaris szervezetnek szüksége volt, melyet azután szerencsésen kiizadott.

Bátran kimondom, hogy azt az elnézést, melylyel nálunk az összeférhetlenségi törvényt kezelték, hasonló okokra kell visszavezetni.

Csakhogy a közérzület finoman distingvál, találóbban, mint a jogtudósok kategorizálása.

Midőn Pitt eladósodva halt meg és hagyatéka ellen csődöt kellett nyitni, a kormány egy perczig sem habozott és a nagy államférfiu hagyatékának rendezésére tetemes áldozatokat hozott. De azért

nem tűrnék, ha az adóízetők pénzét általában vagyonbukott politikusok felsegélésére fordítanák.

Nincsen erre chablon!

A jogászok ugyan bizonyos schémák után indulnak — a közvélemény az individualis esetet nézi. Így áll ez az incompatibilitásra nézve is.

Igazgatóság és igazgatóság között némelykor óriási a különbség. Az egyik esetben a politikus függetlensége érintetlen marad, a másik esetben veszendőbe megy, bár a jogi megítélés tekintetében mindakét eset egy schéma alá tartozik.

Az incompatibilitás kérdésére a szabad mérlegelést kell alkalmazni, a jogi chablonok útvesztőbe vezetnek.

Ami a közvéleményt legjobban bántja, az a kicsinyes kapzsiság, az a pénzszomj, mely néha ezen állashajhászásból kirí. Nem tűri, hogy elnézésével visszaéljenek.

Hiába védekezik a sokszoros «Verwaltungs-rath» azzal, hogy az ő esete de jure ugyanaz, mint a másiké, ki a kormánynyal ugyancsak szerződéses viszonyban áll. Amott hisz a politikai integritás fentartásában, itt nem.

Külsőleg az a politikus, ki a kormánynyal szerződéses viszonyba jut, egy cseppet sem különbözik attól a képviselőtől, ki csak azért vállal mandátumot, hogy az incompatibilitás megsértéséből hasznot húzzon.

Formailag, mondom, nincs különbség, de annál nagyobb az érdembeli differencia.

Egy oczeán fekszik e két, formaliter teljesen

megegyező eset között. Ezt mindenki látja, mindenki érzi, talán épen a tudós Tribonianusok nem.

A tűz azonban, mely az éktelen túskebokban támadt, szikráit a büszke platánokra is szórja.

Nem bánom, mondjanak engem e megkülömböztetésért hizelgőnek. A közvélemény meghuzta e határvonalat, a közvélemény pedig nem uszálybordozója a hatalmasoknak.

A pénzvilág és a politikusok érintkezése, mihelyt bizonyos mértéket túlhaladott — odiosussá válik.

Kivált mikor fellépett ama parlamenti typus, mely minden közgyűlési saisonban egy-egy újabb igazgatósági állás gyöngyét füzte olvasójához. A közvélemény bosszankodott és felháborodott.

Jól tudják, hogy az ilyen állásokat csakis olyan nyomás alatt adják, akár a 40.000 forintos províziókat. Mintha csak meglesné az igazgató-jelöltet, amidőn a bankelnök előtt feldicséri szörnyű befolyását és époly szörnyen elágazó összeköttetéseit.

Még egy körülmény játszott közre, hogy az incompatibilitás napi rendre kerüljön. A legutóbbi választásoknál egy néhány bankár és pénzügyi mandátumhoz jutott.

Rögtön ezekbe kaptak és megindult a hajsza ellenök. Szemökre lobbantották pénzüket és gyanakodva kérdezték: vajjon mióta foglalkozik az úr politikával?

Ha egész Európában üldözik a milliomosokat, szegény Magyarországnak száz oka volna, hogy az exkommunikáltakat befogadja.

Bismarck azt mondta valamikor, hogy egy csöppet sem bánná, ha pár milliomossal több volna az országban. Plane minekünk nem kellene olyan vehemenssen tiltakoznunk a milliomosok ellen.

Mégis rossz szemmel nézték az új embereket, még akkor is, ha az üzlettől visszavonulván, jelentek meg a közügyek terén.

Az Európaszerte elterjedt antikapitalistikus mozgalom átragadt hozzánk is. A nagy iparállamok félnek a tőke túlkapásaitól és szereplését előítélettel kísérik. Moráljáról azt tartják, hogy az üzlet érdekét minden egyéb tekintet fölé helyezik. Céljaik megvalósításánál az eszközökben nem válogatásak. Kíméletlenebbek a hódítónál, ki nem törődik az áldozatok számával, ha a győzelem kivívása közben hullanak el. A tőkések elvének hirdetik: *Kost's was kost*. Kiapadhatatlan pénzforrásaik segítségével legyőznek minden akadályt, megvásárolnak mindent, ami utjukba akad: lelkiismeretet, hazát, képviselőházat, amint a Panama esete világosan mutatja.

Ez a babonás előítélet bejárja egész nyugatot; és a mi tőkeszegény országunkban is terjesztik a tőkétől való félelmet.

No, a mi pénzvilágunk képviselőitől, a kik a t. házba bejutottak, nem igen kell megijedni. A snob nem lát a mandátumban egyebet, mint kedvező alkalmatosságot arra, hogy gentrykkel parolázhasson

és végre valahára eleven államtitkárt hívhasson meg lucullusi vacsoráira.

Ezen ártatlan strébereket úgy mutatták be a magyar közönségnek, mint valóságos Mephistókat, kik rengeteg pénzt költöttek a mandátumra, de sutogva hozzátették, hogy majd százszorosán visszaharácsolják.

Majdnem azt mondhatná az ember, hogy a boszorkány-félelmét kiszorította a financz-emberektől való rémület.

Még a ministeriumokba és a pártkörökbe is belopódzott e körök elleni antipathia. Hiába szerénykednek, jó barátaik, a tantiemes képviselők révén kiszivárogoz ugyanis a tizenöt forintos terítékű petit souper és a két forintos «bock» tolakodó dicsősége.

Élesebb ellentét, mint a burokrácia és a sűrűn interveniáló képviselők között alig képzelhető. Tudjuk, hogy hivatalnoki karunk nagyon szerény anyagi viszonyok között él és csak nagy küzdelmek árán képes az állás dekorumát fentartani. A ministeri tanácsos urak a Deák Ferencz-féle omnibus-tradíció hű őrei. Reggelenként a méltóságos urakat tömegesen láthatni, amint a főváros minden részéből, túltömött társas kocsikon hivatalaikba iparkodnak, ha egészségek és erszényök érdekében nem kultiválják inkább a gyalogolási sportot.

A burokrácia szerénysége ríktó ellentéte a parlamentáriusok rangos életmódjának. Ámbár igazán nem lehet józan észszel felérni, miért tartja a kisvárosi ügyvéd, mihelyt mandátumhoz jutott, a

20.000 forintos évi jövedelmet létminimumának és egyuttal becsületbeli kötelességének ennyit legalább megkeresni és el is költeni ?!

Nevelésésnek és hiábavalónak tartanám a standard of life szerény felfogása melletti kardoskodást — bár a legkisebb siker ezen a téren a társadalomra nézve üdvös volna. Külömben úgy látszik, hogy a takarékos ministeri tanácsosok kezdenek sokkal népszerűbbek lenni, mint a tékozló fiuk gyanánt fellépő honatyák.

Kifejtettem az imént, hogy a politika és üzlet összekapcsolását csupán átmeneti bajnak tartom; hozzátettem még, hogy a közönség élesen distingvál igazgató tanácsosság — és igazgató tanácsosság között.

Vegyük már most közelebb szemügyre az igazgató tanácsosi állást! Nem árt a közönséget egy kissé tájékoztatni.

Mi ez tulajdonképen? Sinecura, megvesztegetés, agenskedés-e, vagy pedig hivatal, melyben dolgozni is kell?

Kivánatos volna, ha a kereskedelmi törvény nem nyújtana módot arra, hogy a részvénytársaságok igazgatóságai pictus masculusokkal töltsenek meg minden komoly felelősség nélkül.

Ma sok esetben ezt az állást csak amolyan sinecurának tekintik, melyvel a hatalmas igazgatók úgy

kedveskednek pajtásaiknak, akár csak egy Havanna-szivarral.

Persze nem minden igazgatósági tagság tartozik ezen genre-hez. Van olyan is, melyet csak nagy szakértelemmel, sok tudással lehet betölteni — és az ilyen állásra hivatottak méltán szerepelnek mint a gazdasági élet elsőrangú tényezői.

Bárhogy distingváljunk azonban, joggal rámutathatunk arra a kényes helyzetre, melybe a politika jut, ha a financz-üzletekkel összegabalyítják. Megeshetik, hogy a minister a befolyásos képviselővel szemben, ha ez valamely pénzügyintézet élén áll, a közérdekre káros engedékenységet tanúsít és akkor az ország fizeti meg a bankigazgató politikus voltát.

De rosszul ismerik a politikát, akik azt hiszik, hogy a minister egy befolyásos kormánypárti vagy egy rettegett ellenzéki képviselő közbenjárása előtt oly könnyen meglapul, hogy felelősségének félretételével szívességeket tesz.

Ha az illető igazán befolyásos ember, jól meggondolja, mielőtt valamiért exponálja magát. Állásának tartozik azzal, hogy igazságtalan dolgot ne kérjen, melyre refus lehetne a felelet. És ha mégis rászánja magát az ilyen intervenciókra, csakhamar megszűnnék a befolyásos emberek közé tartozni.

Mennyire óvatosan kell az egyes eseteket individualizálni, kitűnik az államkölesönökre vonatkozó ügyletek megítéléséből.

1855-ben bejelentették az angol parlamentben Lionel Nathan Rothschild esetét, a ki, mint a Rothschild cég tulajdonosa, 16 millió font államkölesön adása által incompatibilis lett.

A bizottság, úgy olvassuk Erskine May könyvében, kimondotta, hogy ez a szerződés nem tartozik a 22. Georg III. e. 45. törvényben felsoroltak közé.

Azóta minden államkölesönre vonatkozó szerződésbe a bizottság ezen határozatát záradékuil felveszik.

Hasonló felfogásból indult ki a mi incompatibilitási törvényünk is.

A jelentés az 1875: I. 2. §. c) pontjára vonatkozólag így hangzik:

«A bizottság nem tartaná üdvösnek, ha kizáratnának a képviselőházból azon pénzügyi intézetek képviselői, a kik egy bizonyos idő alatt lebonyolítható pénzügyi műveletre nézve esetleg a kormánynyal üzleti viszonyba jutnak. Egy banknak, hitelintézetnek, vagy takarékpénztárnak, mely esetleg államkölesönt közvetít, vagy arra aláír, a kormánynak előleget ad, vagy attól kamatozó betétet fogad el, nem állhat érdekében, hogy közégeitől, ha azok országos képviselők, törvényhozói kötelességeik rovására követeljen jó szolgáltatokat.»

Már bocsánatot kérünk! Ha erről a kérdésről

parasztésszel elmélkedünk, egészen másképen kell okoskodni.

Éppen az államkölsönök megkötésénél a legkönnyebben állhat be az az eset, hogy a pénzhatalom és a politikai befolyás cumulatiója a legkárosabb következményekkel jár.

A képviselő éppen, midőn a kölcsön feltételein alkudozik, aknázhhatja ki legjobban politikai befolyását és mint az állam hitelezője a minisztert falhoz szoríthatja.

Másrészt meg a kormányra nézve az ilyen hitelügylet nagyon csábító alkalom arra, hogy a bankot, melynek igazgatója politikus, versenytársai fölött előnyökben részesítse az államérdek rovására.

A pénzügyminiszter és a bank közötti ezen viszony könnyen fejlődhetik liaison d'angereuse-é.

Nem tudom, vajjon ha most revisióra kerülne a sor, a törvény ezen szakaszánál, ilyen a pénzvilágra nézve kedvező præmissából indulnának-e ki?

Úgyis minduntalan felszisszen a gyanú, hogy a bankigazgató-képviselő nem meri soha függetlenül nyilvánítani véleményét. Attól tart, hogy bankja nem kap többé a pénztári készletekből két perczentre betéteket.

A mikor az államkölsönszerződésekről azt a kedvező præsumptiót állították fel, hogy nem fognak felhasználtatni politikai trafikálásokra, akkor a parlament ellenőrzésében többet biztak, mint a mennyit a gyanakodás mai korszakában igazoltak találnak.

Bizony nehéz elhinni, hogy a haute finance a politikusoknak egészen önzetlenül, tekintet nélkül esetleges ellenszolgálatokra, osztogat tantiéme-ket.

Mammon papjai, bármennyire usznak is pénzben, nem igen állanak a meggondolatlan generozitás hírében — és a középosztály istápolása saját tantiéme-jeik kontójára, — igazán kisebb gondjuk is nagyobb annál.

Mindent meg fogunk érteni, ha a haute finance és a gentry első érintkezéseit és annak indító okait szemügyre vesszük. A mi kereskedőosztályunk tudvalevőleg csak későn fejlődött és vagyona nem régi keletű, társadalmi állása pedig nem valami diszes volt.

Midőn az üzlet kiterjedése folytán ezer szállal fűződtek a kormányhoz, e parvenuk azt vették észre, hogy társadalmilag izolálva vannak és hogy még nagy pénzük sem imponál.

Ügyszólván két natio állott egymással szemben: a magyar birtokos osztály és a pénzvilág, ősiség és szerzett vagyon.

A mi kereskedelmi világunkból hiányoznak a Liebig, Schoeller, Leitenbergerek, kik három generáción keresztül megszabadultak az egyoldalú kereskedői felfogás félszégeitől és kik élő bizonyosságai annak, hogy a kereskedői hivatás a kultúra, a műveltség legmagasabb kifejlődésének nem áll útjában, egy szóval, hogy a kereskedő ép oly kifogástalan gentleman lehet, mint a gazda.

A magyar kereskedő és a magyar gentry egy-

mástól való idegenkedése minden tekintetben hátrányosnak bizonyult — úgy társadalmi, mint nemzeti tekintetben.

Oszladozni ez az előítélet csak akkor kezdett, midőn a bankok és egyéb vállalatok a mágnásvilág közreműködését megnyerték. Megismerkedtek egymással és az arisztokrata financier, a kis zsidó könyvelőből lett vezérigazgatóval való mindennapi érintkezésben ennek jó tulajdonságait becsülni kezdte és igyekezett a társaság ajtait számára megnyitni.

Ezen érintkezés természetesen az ügyletek simább lebonyolítását is megkönnyítette.

Nem volt kidobott pénz, a mit a méltósággal elnöklő bankgrófoknak fizettek, de nem volt egészen haszon nélkül a nemzetre sem, hogy két ilyen befolyásos tényező előítélet nélkül nézett egymásra.

Egy nagy biztosító intézet alapítását ábrázoló képen látjuk a vezérigazgatót két hírneves politikus karján az alakuló közgyűlésbe lépni.

Ez a jelenet symbolikus.

El lehet mondani, hogy ezen érintkezés és az arisztokratia közreműködése melletti «gründolások» — a hogy most az alapításokat csufolják — épen nem volt olyan végzetes, mint azt most elhíttetni szeretnék.

Minél nagyobb a parlament hatalma, annál nagyobb szigort szoktak alkalmazni annak visszaélései ellen.

Németországban alig találunk rendelkezésre, mely a képviselő-befolyást korlátozná. Egyszerűen azért, mert ott a képviselőnek nincs befolyása.

Annál nagyobb a minister hatalma; valósággal azonban ennek is fölötte áll és majdnem egészen független az administratio befolyása, mely a felelős ministert inkább vezeti, mintsem vezettetni engedné magát.

Ama gyanu például, hogy Stumm képviselő, a legnagyobb köszénbányák tulajdonosa és az államvasutak szállítója, valami igazságtalan kedvezményben részesülhetne, egyszerűen nevetséges.

Ülhetne a képviselőházban a Bleichröder, Hansemann, Mendelssohn, Landau-ok egész serege, a német közvélemény egy csöppet sem ijedne meg és nem helyezkednék védelmi poszturába.

Németországban a «Regierungsrath» az úr, nagyobb úr, mint a legnépszerűbb képviselő, mert befolyásos képviselő magyar felfogás szerint ott egyáltalán nincs.

Nálunk éppen megfordítva áll a dolog és nagyra vagyunk ezen parlamentáris államhoz méltó állapottal. Hatalmas parlament befolyásos képviselők nélkül! Ezt a problémát sehol sem sikerült még megoldani.

Angolországra áttérve, itt sem hiányoznak a képviselők és financierek közötti összeköttetésből.

származó visszaélések. Legújabb példa erre Cecil Rhodes esete, kinek társasága, a befolyásos igazgatósági tagjainak manöverei folytán, még a boérok köztársaságát is meg merészelte támadni büntetlenül veszélyeztetve az állam külbékéjét.

Törvényhozási intézkedés azonban kevés van a képviselői állásnak üzleti vállalkozásokban való kikukázása ellen. *Gouvernement* contractorok, a kormány szállítói, ki vannak zárva a parlamentből ; but — *ügymond Erskine-May* — *the act does not afflict corporated trading companies contracting in their corporate capacity.* A törvény nem tiltja a szerződéses viszonyt, melyre a képviselő részvénytársasági igazgatói minőségében a kormánynyal lép, de nem tartják helyesnek, hogy a *member of Parliament* mint ügyvéd közreműködjék törvényjavaslat tárgyát képező vitában.

Franciaországban tömegesen vannak intézkedések az incompatibilitás tárgyában. A *financier*-ket kizárták a parlamentből, de a pénzüvilág más utat talált a képviselőházba, mint a Panama-ügy eléggé drasztikusan bizonyítja.

A *senatus* 1882. július 29-én a következő rendelkezéssel toldotta meg a házszabályokat :

A senatoroknak tilos parlamenti minőségekben pénzügyi, ipari vagy kereskedelmi vállalatokban szerepelni.*

* Il est interdit à tout sénateur de prendre ou de laisser prendre sa qualité parlementaire dans des entreprises financières, industrielles et commerciales.

1889-ben javaslatot nyújtottak be, mely azonban törvénnyé nem vált. E szerint a képviselőház vagy senatus tagjai nem szerepelhetnek olyan hirdetésekben vagy felhívásokon, melyekkel valamely vállalat részvényeinek jegyzése céljából fordulnak a közönséghez, nem fogadhatnak el concessiót és nem pályázhatnak állami szállításokra. Az a képviselő vagy senator, a ki részvénytársaságnál a kormány kinevezésétől függő állást vállal, ipso facto elveszíti mandatumát.* Mindazonáltal — és ezt az eszmét nagyon figyelemre méltónak tartom — *a mandatum-vesztett jelöltként újra felléphet és megválasztatása esetén megtarthatja a nyert állást* vagy szállítást.

Érdekes továbbá, hogy az assemblée nationale 1849-ben a felelős szerkesztőséget a mandatummal összeférhetlennek jelentette ki, miután nem tartotta illőnek, az immunitás leple alatt a felelősségre vonást megnehezíteni.

1881-ben ezt eltörölték.

* Tout sénateur ou député qui au cours de son mandat aura fait ou laissé figurer son nom avec sa qualité de membre de l'une et de l'autre chambre dans des annonces, affiches ou réclames, faisant appel au crédit public par l'émission de valeurs mobilières en vue d'exploiter ou de développer des entreprises industrielles, commerciales ou financières.

Projet de loi du 18 décembre 1884. — Texte du Sénat.

Tout sénateur ou député qui au cours de son mandat aura accepté dans une administration, compagnie ou société une fonction rémunérée à la nomination de l'Etat, ou qui sera rendu concessionnaire d'une entreprise de travaux pour le compte de l'Etat sera considéré, par le seul fait de son acceptation comme ayant renoncé à son mandat.

Toutefois il pourra *quoique restant en possession de sa fonction ou de l'entreprise se représenter devant ses électeurs.*

A bizottság, mely a törlést indítványozta, a következő megjegyzést vette fel jelentésébe : « Legyen szabad azon óhajnak kifejezést adni, hogy képviselők a sajtó és a parlament érdekében iparkodni fognak, ferde situatiót lehetőleg kerülni, mely, ha gyakran ismétlődnék, megnehezítené a mentelmi jog védelmét ».

Látjuk ebből, hogy az incompatibilitás tárgyában nem mindig paragraphusokkal intézkednek, hanem úgyszólván parlamenti illemszabályokat hoznak emlékezetbe.

A provisionistákra azonban kemény büntetéseket szabtak és legújabbán a code pénal egy hézagát következőképen pótolták : *

« Tilos a képviselőnek akármiféle ígéretet vagy ajándékot elfogadni bármiféle közbenjárásért, akár kitüntetésről, akár hatósággal kötendő ügyletről van szó, a polgári jogok elvesztésének és az elfogadott díj kétszeresére rugó pénzbüntetés terhe mellett. »

★ ★ ★

* L'article 177 du Code pénal est complété par l'adjonction suivante :

Sera punie des mêmes peines (dégradation civique et une amende double de la valeur des promesses agréées ou des choses reçues, sans que ladite amende puisse être inférieure à 200 francs) toute personne *investie d'un mandat électif* qui aura agréé, des offres reçu des dons ou présents, pour faire obtenir ou tenter de faire obtenir des décorations, médailles, distinctions ou récompenses, des places, fonctions ou emplois, des faveurs quelconques, accordées par l'autorité publique des marchés, entreprise ou autres bénéfices résultant des traités conclus également avec l'autorité publique, et aura ainsi abusé de l'influence, réelle ou supposée, que lui donne son mandat.

A mi a magyar incompatibilitási törvényt illeti, annak hibáin egyszerűen úgy segítettek, hogy egyáltalán nem hajtották végre.

Megjegyzendő, hogy a törvény ezen negligálása közhelyesléssé találkozott, és ha valaki annak tilalmára emlékeztetett, nem igen talált visszhangra.

Ellenzék és kormánypárt, aristokrata és plebejus, nemzeti kaszinó és polgári körök egyaránt túltették magokat a törvény intézkedéseim.

Ha úgyszólván az egész ország conspirál a törvény ellen és megszegi, világos bizonyítéka annak, hogy a törvény rossz és alkalmazása az általános fejlődést megakasztaná.

Úgy látszik, a gazdasági haladás olyan hatalmas követelménye volt a nemzeti organismusnak, hogy azt más becses érdekek feladásával is elő kellett mozdítani.

Határozottan meg vagyok győződve, hogy ennek a gyarmatmódra kiszípolyozott országnak az ipari és kereskedelmi érdekek még tilos módon való dédelgetése és protegálása is javára vált. A refactiák, állami kedvezmények, telekajándékozások, habár némelykor talán kifogásolható közbenjárás mellett jöttek létre, nem voltak kárára az országnak.

Küldjenek bár mághyára a jogászok, nyíltan ki mondom, hogy az eddigi törvényszegést országos érdekek szempontjából nem tartom kárhozatosnak.

A gazdasági fejlődés érdekeit az incompatibilitási törvény szerzői is szemmel tartották.

Cato nagyot akart ütni, de Mercur a fülébe

súgott és a csapás, mely a gazdasági életnek, a köz-morál nagyobb dicsőségére volt szánva, czirógatássá lett. Némelykor a dilemma elől nem tudtak kitérni: erény vagy haszon, puritanismus vagy üzlet, parlamenti függetlenség vagy gazdasági fejlődés. Választaniok kellett.

Hálával tartozunk a törvény szerkesztőinek, hogy néha szóhoz juttatták az okosságot is — és nem mindig az erényt vagy azt, ami annak látszott.

Napokig vitatták, vajjon az állami jöszágok bérlője megtartja-e függetlenségét vagy sem, mintha ezt a kérdést általánosságban el lehetne dönteni. A vége az lett, hogy a főrendiház a bérlők javaslatba hozott kizárását ismét törölte.

Érdekes, hogy Andrassy Tivadar külön véleménye ezen rendelkezést úgy magyarázza, hogy a képviselő mint phisikai személy állami jöszágokat és jövedékeket bérelhet, de mint egy bérlő intézetnek közege incompatibilitásba esik. Angliában éppen ellenkező véleménynyel vannak és egy rész-vénytársaság szerződéses viszonya a kormányhoz semmi következménynyel nem jár igazgatónak politikai állására.

Nagyon következtelen a törvény a garantirozott vasutakat illetőleg.

A vasuti garantialis viszony valóságos typusa a függőségnek, még pedig a legszorosabb függőségnek. Rendszerint ugyanis a kormányok változó befogása döntő befolyással van arra, vajjon bizonyos tételek mint kiadások szerepeljenek-e, vagy befekte-

téseknek tekintessenek. Ezt mindig a minister határozza meg és így a mérleg felállítására, ezzel kapcsolatban pedig az állami subventió mértékére, döntő befolyást gyakorol.

Akárhol van garantírozott vasut, ennek a közégeit incompatibiliseknek tekintik. Nálunk ezt csak arra az időre szorították, míg az építkezésből folyó elszámolási viszony fennáll.

Nem kevésbé érthetetlen a szerződéseket illető rendelkezésnél, miért okozná épen a szerződés időtartama a függőséget — szemben a már megkötött szerződéssel, holott épen a szerződés megkötésénél, a feltételek megállapításával nyílik a legbőségesebb alkalom az alkudozó képviselő lekenyerezésére.

De érezniök kellett a törvény szerzőinek, hogy ha logikusok maradnak, okvetlenül bolondot tesznek. Somssich Pál és más praktikusok jó előre meg is mondták, hogy a törvénynek nem nagy jelentőséget tulajdonítanak és csak a papíron fog maradni.

Hát talán egészen az egyéni megítélésre kell a parlamenti incompatibilitást bízni, vagy, amint legújabban mondják, a függetlenség kérdését az egyéni becsületérzés oltalma alá helyezni?

Nem vagyok elég optimista, hogy ezzel beérem. Sőt attól tartok, hogy minden sanctio híján a közönség előtt a képviselő csakhamar annyit jelentene, mint üzletember. A parlamentarius ambitió-

ját kiterjedt gazdasági tevékenységbe fogja helyezni, úgy hogy a törvényhozó napidíjai tulajdonképen csupán a praesenzmárkák és tantiémek accesoriumai volnának.

Viszont az incompatibilitás esetei annyira egyéni jellegűek, annyira a tapintat, az illem, a point d'honneur kérdése, hogy jogi definitiókkal itt nem sokra lehet menni.

Száz aranyat annak a jogi fakultásnak, mely a parlamenti függetlenség hasznavehető definitióját adja!

Annyi bizonyos, hogy mostani incompatibilitási törvényünk nem ér egy fabatkát sem; az egész törvény szerkezete zavaros, hézagos, és tartok attól, hogy a revízió ezekre a hibákra még rá fog duplázni.

Nem akadtam eddig egyetlen egy józan eszmére sem, hogy ugyan mily irányban lehetne a törvényt módosítani.

Összeférhetlenséget involvál-e a kormányval való szerződéses viszony, vagy sem? Ha igen, akkor azt a drákói ellenzékit, aki husz hold rétet tíz évre bérbe ad a katonai kincstárnak, vagy akinek házában a járásbiróság tanyázik, meg kell fosztani mandátumától.

Nem akarok tovább argumentálni, de kétségtelen, hogy az államot, melynek mint gazdasági tényezőnek transactiói óriási mértékben elszaporodtak, igazán nem lehet extra commercium helyezni az intelligentia számára.

Ha következetes szigorral járunk el, a végered-

mény az lesz, hogy — Tisza Kálmán szavai szerint — a házból ki lesz zárva mindenki, akinek van valamije.

Sőt tovább megyek. Az incompatibilitás fogalmának kibővítését és a jelen impraktikus törvény merev alkalmazását nagyon károsnak tartanám. Félő, hogy a mostani nem kellemetes állapotra az ellenőrizhetlen és kiüríthatlan amerikai corruptio korszaka fog következni. Hiszen az amerikai vasút-királyok és monopolisták: Rockefeller, Jay Gould, Pullmann, Ralstone stb., kik a kormányt egészen hatalmukba kerítették, nem is ültek személyesen a törvényhozásban: ágenseiket küldötték oda, kik semmiféle ostensibilis viszonyban nem állottak társaságaikkal, hanem titkos proviziókért adták el szavazataikat. De sőt a Panama-affaireben egyetlen egy ember sem szerepelt, ki mint e részvénytársaság igazgatóságának tagja parlamenti befolyását érvényesítette volna.

A tantiéme-es képviselőknél sokkal veszedelmesebb fajta a checkárdok.

A tantiéme és praesenczmárka-systema bukni fog és helyébe lép a titkos provizió korszaka.

Sajátságos dolog, hogy a német Reichstag, melyben a képviselők befolyásának semmi nyoma sincsen, annál nagyobb tért enged az érdekkörök tulajdonlásainak.

Sok-sok millióra teszik a terheket, melyeket bizonyos fractiók kedvéért és előnyére a német fogyasztókra róttak. Majd a pálinkafőzők, majd a nagybirtok, majd a hitbizományosok kapnak külön kedvezményeket — úgynevezett «Liebesgaben».

Tudjuk, hogy Németországban minő szenvedélyes küzdelmek folytak a «Schnaps- és Schweine-politik» ellen. Azt az irányzatos politikát értik ez alatt, mely a szeszgyárosok és disznóhizlalók egyoldalú érdekeit juttatta érvényre.

Hiszen Bismarck a többség képzését egyenesen erre az elvre fektette, ő hirdette a «do ut des» politikát a fractiókkal szemben, kiknek szavazataik fejében védvamos tételeket concedált.

Ő nem is csinált titkot abból a tactikából, hogy bizonyos csoportokat zsoldos csapatokként toborzott politikája támogatására. Nem készpénzzel fizette ki a zsoldot, hanem anyagi concessiókkal, melyek milliókra rugtak.

És ha jól megfontoljuk a dolgot, a parlament fogalma nem is ellenkezik az érdekek küzdelmeivel és érvényesítésével. A landed interest, banking interest, mining interest-féle szólásformák egészen megszokottak Angliában, a mi már eléggé mutatja, hogy ezek minő szerepet játszanak.

A míg gyarló emberek fognak ülni a parlamentben, a képviselők mindig vétetni fognak azon elv ellen, hogy ők az egész nemzetet képviselik, hanem mindig egyes kerületeket, helyi vagy vidéki érdekeket fognak oltalmukba venni.

Louis Philippe alatt a czukorfinomítóknak sikerült olyan adóztatási rendszert keresztülvinni, mely őket szertelenül meggazdagította. Lebaudy milliói egy parlamenti cotéria győzelméből eredtek. Ilyen cotériák mindig lesznek, és nem létezik törvényhozó bölcsesség, mely azokat egy törvény által kiirthassa.

Ma a finomítók kerekednek felül, holnap a posztógyárosok.

A hajótulajdonosok érdeke annyira elhatalmasodott az angol alsóházban, hogy évtizedeken keresztül a legborzasztóbb visszaéléseik ellen megkísérlett minden intézkedés meghiusult és büntetlenül folytatták azon üzelveiket, hogy rozoga hajókat tulbiztosítottak és miután ezek emberestől, árustól elsülyedtek, bezsebelték a busás biztosítási összegeket.

Csak hosszú küzdelmek után sikerült a gyilkossággal egyenlő e hallatlan visszaélések ellen törvényt alkotni.

Az osztályérdek talán jobb fajtájú, mint a magán-egoizmus, de könnyű belátni, hogy érvényesülése hasonlíthatatlanul több kárral jár. Egy kis érdekcsoport cél tudatos taktikája a parlamentben a nemzet jóléte ellen többet vétkezhetik, mint a «Kompass»-ban található összes igazgató-tanácsosok.

Hát a nagyrészcsoportok ellenőrizhetlen agyarkodásai ellen ne védelmezzük meg a parlament tisztaságát? Ha az igazgatóság tagjai tantième-jeikkel vannak érdekelve, mennyivel érthetőbb a részvényesek igyekezete, hogy az osztalékot bizonyos

mesterkedések és intervenciók által sikerüljön növesztetni.

Nem marad más hátra, bele kell törődnünk, hogy a parlament minden érdeknek tért engedjen, de viszont a gépezetből ne hiányozzék a szelelő kerék sem, mely a túltengődő érdekeket kiveti.

Nagyon helyesen jellemezte *Bagehot* a magánérdek szerepét a közéletben, midőn azt mondta: Az utakat nem akkor javítják, mikor a közlekedés megkívánja, hanem mikor befolyásos kövezőmesterek munkára van szüksége. Az okos ember a kövezőmesterek érdekét nem is fogja valami abszolút rossznak tekinteni.

Nem tagadjuk, hogy a közvélemény a pénzemberek és a politika mostani szövetkezésének csak rossz oldalait nézi. Akár pusztán előítéletből, akár indokolt meggyőződésből teszi ezt, okvetlenül orvoslást kell keresni. De mindenki belátja, hogy olyan bajt, mely a szervezetnek bizonyos fogyatkozásaiiban gyökeredzik, nem lehet à la Doktor Eisenbart kúrálni.

Valamit kell tenni, de ne amputáljuk mindjárt a lábat, hanem próbáljuk meg, nem lehet-e a biczegetést orthopédia segítségével gyógyítani? A szépség-hiba miatt ne csonkítsuk meg a testet. Semmi esetre sem szabad azonban az egész parlament elleni hajszát folytatni, és a terrorismust rendszerezíteni.

Erős meggyőződésem, hogy csak átmeneti bajjal van dolgunk, mely bizonyos idő múltán a szerzők megszűntével magától el fog mulni.

Emlékezzünk csak arra, hogy volt idő, midőn a birói karra ép úgy panaszkodtak, mint most a parlamenti körökről. Felhangzott a részrehajlás, a megvesztegethetőség vádja — és egyes, a nyilvánosságra került esetek igazolták a vádakat. De bárminő intézkedéseket rögtönöztek volna akkor, nem lehetett volna a birói kart hamarjában átgyúrni. Idő multával a silányabb elemek kivesztek, elhaltak, fegyelmileg eltávolítottak, újabb generatio lépett a régi helyébe és manap mindenki büszkeséggel tekint birói karunk folyton emelkedő niveaujára.

Ilyen processuson fog a parlament is keresztülmenni, csak mátol holnapra ne kívánjuk a reformatio végbemetelét in capite et in membris. Ezt nem fogjuk elérni, még ha a Sándor-utczában a nagy nyaktilót állítanók is föl.

A parlamenti bizottságnak, melyet oly sűrűn emlegetnek, meg lesz legalább az a haszna, hogy eszmecserére adna alkalmat. Hadd tárgyalják ezt az ügyet nyílt ajtók mellett, hadd tudja meg a nemzet, hogy törvényhozó testületében mennyiben van meg a függőség és érdekeltség, mennyi kárt tett, milyen csorbát ejtett e baj parlamentünk becsületén.

És hadd álljanak elő a mi Lykurgusaink és fejt-

sék ki indítványait az ama sürgős intézkedésekről, melyeket szükségeseknek tartanak.

Fölmerült egyebek közt az az eszme is, hogy a kormány terjeszsze elő mindazokat a szerződéseket, melyeket képviselőkkel, akár mint magánszemélyekkel, akár társaságok nevében kötött. Hadd tudjuk meg, hogy minő árért adták el a hazát! Talán a közvéleménynek még jobban megfelelné, ha nem az összeférhetlenségi bizottság, mely a törvény betűihez van kötve, döntene a függőség és függetlenség kérdésében, hanem egy sem törvényhez, sem indokoláshoz nem kötött jury, tisztán meggyőződése alapján.

Hiszen az egész affaireben mindinkább a gentleman-szempontra, a társadalmi korrektség szempontja lépett előtérbe.

Tulajdonképen nem is a szorosán vett incompatibilitásról és a kormánytól való függőségről van szó, melyet valamely állás vagy előny elnyerése állapít meg.

Ez az oldala az ügynek háttérbe szorult. Szó volt inkább arról *a nem-gentlemanlike eljárásról, mely abban áll, hogy valaki társadalmi állását és nevét mintegy odakölcsönzi a bankoknak és nem munkájával, hanem nevének szerepeltetésével keres pénzt.*

A mozgalom nem is annyira a politikus-bankigazgatók ellen irányult, hanem azok ellen, kik mint valami jelmez-kölcsönző intézetben a nevükkel gsefteltek és a legkülömbözőbb vállalatoktól: villamos-, biztosító-, bank-, fénymáz- stb. részvénytársaságtól

bámulatos sokoldalúsággal egyszerre huznak praesencmárkákat.

Azt merném ugyanis állítani, hogy a legtöbb részvénytársaság inkább előkelőségi viszketegből, azért, hogy a közönségre benyomást tegyen, vadász képviselőre vagy aristocratára, mintsem hogy a kormány nál való intervenciójukra számított volna.

Ez nem is annyira a jog, mint a delicatessené kérdése.

Ilyen indelicatessené-t pedig, ha annak nézik, a nemzeti kaszinóbeliek ép úgy követtek el, mint a parlament tagjai, és ha a képviselői állással való visszaélésnek mondják, ha ezek minden felelősség és közreműködés nélkül nevök odabiggyesztését megengedik, akkor ezt a visszaélést a történeti nevek viselőinek sem szabad elkövetni.

Ami pedig a bankigazgatókat illeti, nem tekinthetjük parlamenti tagságukat sem bűnnek, sem országos veszedelemnek. Ez az amerikailag fejlődött osztály a mandátumban mintegy kárpótlást keres mélyen fájlalt társadalmi visszaszorításáért. A snobokra nézve a mandátum olyan értékkel bír körülbelül, mint egy ordo. Hamar meg fog csappanni ezekben a körökben a léha mandátum-hajhászás, hacsak különben komoly hivatás nem szólítja erre a pályára.

Talán néhányan közülök máris megbánták, hogy ezen drága portéka után úgy törték magukat, melynek dicső voltát nagyon is túlbecsülték. A haute-finance érzékenyebb tagjai észreveszik, hogy mint

nép képviselők könnyen ferde helyzetbe jutnak. Látják, hogy a közvélemény jobban fél érdekeltségöktől, mint ahogy becsüli szakismereteiket. Úgy fogadják a mostani financier-k parlamenti tevékenységét, mint a francia convent a republikánus érzelmeikkel tünető aristokratákat. És azután a szakismeret dolgában a pesti intézetekből eddig nem igen kerültek ki a Necker- vagy Turgot-kaliberű emberek.

Az általános szavazatjog tisztító hatásáról mai napság már nincsenek a legjobb véleménynyel. A régi visszasságokat megszünteti, de újakat, és talán veszélyesebbeket hoz felszínre. A német népképviselő, mely e választási rendszeren alapul, meglehetősen reactionarius színezetű és korántsem hozta meg a parlamentarismus fénykorát.

Az általános szavazatjog nem biztosítja a liberalismus híveinek a többséget, ha a népesség zöme nincs a liberális eszméktől áthatva. Ép úgy kétségtelen, hogy az általános szavazatjog a parlament niveauját leszállítja és a demagogiának kedvez, valamint hogy ellenkezőleg a mi választási rendszerünk a vagyonosoknak biztosít bizonyos előnyöket. Lesz az általános szavazatjog jövődöbeli parlamentjeiben a Sima Ferenczek egész serege és mindenki választhat a hordószónokok vagy plutokraták sorából, a szerint, hogy kitől vár többet a közügyek javára.

Megjegyzendő, hogy Franciaországban a panamista parlament az általános szavazatjog terméke. Ezeket a kis demagogokat a párisi pénzvilág nem is méltatta arra, hogy az igazgatóságba bevegye őket. Egyszerűen checkekkel nyerték meg jóindulatukat. Csakhogy az általános szavazatjogban meg van egy szersmind a hibáknak korrekturája, és ha visszaélések nincsenek is kizárva, lehetetlen a bűnök takargatása és büntetlen maradása. Coteria, klikk nem leplezheti soká bűneit: az általános szavazatjog regíme-je mindent napfényre hoz, és a tisztesség a legjobb politáknak bizonyult.

Le monde a soif d'hommeteté, mondja Renan, a világ szomjazik a becsületességre.

Az okos emberek a szabad kritika uralma alatt mindig a puritanismus felé hajlanak. Jól tudják, hogy manap a pénzhajhászat gyanuja alatt álló ember nem vergődhetik posiczióra és az ebbeli hibákat tizszeresen levonják a politikai jellem értékéből.

Ha a mai kor feljegyzéseiből más okirat nem maradna a történetíró számára, mint az incompatibilitási törvény, ez egymagában is bő anyagot szolgáltatna az utókor tájékoztatására a mai állapotokról. Ez a törvény úgyszólván az archimedesi pont, melyből a lefolyt korszak egész történetét meg lehet magyarázni. A társadalmi átalakulás képe éles körvonalokban domborodik ki egyes határozományából,

hézagaiból és későbbi viszontagságaiból. Sok esemény, melynek okait alig lehetne felderíteni, itt leli magyarázatát. Mint egy palimpsesten, a rideg paragraphusok más szöveget fődnek be, melyből egy nagy társadalmi evolutio történetét lehet kibetüzni.

Ez a törvény arról ad hírt, hogy a nemzet, mely manap érzékenyebb és szorosabb ellenőrizetet gyakorol, féltette a vezérlő osztály függőségét.

Elmultak az idők, mikor a pozsonyi országgyűlésen kimondották, hogy a követnek sem hivatalt vállalni, sem ajándékot elfogadni nem szabad és azt vélték, hogy ezzel a kísértetet eltüntették.

A veszély egészen máshonnan jött.

Az államhivatal nem csábít már senkit és ez ellen már nem kell védekezni. De felülkerekedett a pénzhatalom, ez vetette ki hálóját, ezt kellett szétbontani. A kormány gazdasági hatalma is óriásilag növekedett. És itt egy nagy ellenmondással, egy messzeható alkotmányjogi antinomiával találkozunk.

A legszélső pártok minduntalan sürgetik, hogy az állam vegyen ki a tőke kezéből minden közszolgálatot, vegye át a vasutakat, a biztosítást és államosítsa még a gabonakereskedést is.

Másrészt pedig ne lépjen vele senki összeköttetésbe, mert már az érintés gyanussá tesz és kompromittálja a polgári függetlenséget.

Kifejtettem itt a kérdés általános mozzanatait, mellőzván a pártszempontokat. Hiszen az összes pártok tagjai érintve vannak és ha nem volnának is, nem is menne érdemszámba. Viszont értjük, ha az

ellenzék az incompatibilitást faltörőnek iparkodik felhasználni, melylyel a liberalismus várfalait ostromolja. Az ellenzék nem csekély bátorságot merít abból a rokonszenvből, melylyel az incompatibilitás eszméjének szigorítását a szabadelvű pártban felkarolták. A többség nem akar a Herbst-Giskra párt mintájára, Verwaltungsrath-párttá sülyedni. Örökké becsületére fog válni, hogy mennyi finom érzékkel van a parlamenti függetlenség ügye iránt, és nem kételkedünk, hogy meg is fogja valósítani a legnemesebb felfogást a függetlenség biztosítása körül. Csakhogy egy párt, mely husz év óta intézi az állam ügyeit és melyre még nagy feladatok várnak, nem teheti, hogy a traditiót semmibe se vegye. Nem csinálhat felforgató politikát úgy, hogy a régi elvet egyszerűen eltörölve, új doctrinát rögtönözzön. A kormánypártok nem szoktak így eljárni és nem is járhatnak így el az államrend komoly veszélyeztetése nélkül. *Nem is az az ő feladatuk, hogy a régi rendet eltöröljék s újat állítsanak helyébe, hanem hogy a régirendből újat fejlesszenek.* De mielőtt kétes és bizonytalan értékű törvényes intézkedésekbe fogódnának, vegyék emlékezetükbe az összes pártok, hosszú ideig elhanyagolt kötelességöket. Ne várjanak mindent a paragrafusoktól, legyen erkölcsi bátorságuk, a szigorú felfogást saját tagjaikkal szemben társadalmilag érvényesíteni. Ne hunyjanak szemet mellékteketekből pártfeleik bizonyos üzelmei előtt — és ne tartsanak attól, hogy e házilag kezelt fegyelmi eljárás által pártjuk kompromittáltatnék; jobban

mint leplezgetés által pártot kompromittálni nem lehet. Az a felfogás, hogy a jó barátot a bajban nem szabad cserben hagyni, korántsem olyan nem-es, mint a minőnek látszik, csak præmiumot ad mindenféle kiselejtezni való elemeknek. Ha a pajtáskodás hamis elvéről lemondanak, nem igen lesz szükség a törvények szigorítására.

Mialatt e sorok sajtó alá kerültek, bekövetkezett a miniszterelnöknek ápril 6-iki indítványa az összeférhetlenségi törvény revíziója tárgyában. Az igazat megvallva, mi helyesebbnek tartottuk volna, ha ez az indítvány valamelyik párt kebeléből indult volna ki. Nézetünk szerint az incompatibilitás kérdése a törvényhozó testület legsajátabb ügye. Hogy minő felfogással van a parlament függetlenségének formális garantái tekintetében, mely határig akar elmenni a tilalokban, minő szerepe jusson az egyéni szabad mérlegelésnek: e kényes kérdésekben a parlament souverain elhatározása döntsön.

Minél kevésbé vchető észre a kormány keze és befolyása, annál jobb. Hogy minő okoknak tulajdonítandó az incompatibilitási törvény lanyha végrehajtása, azt részletesen elmondtam. E szerint pedig nem első sorban a kormányok a hibásak. Le kell vonnom annak consequentiáit, hogy valamint az összeférhetlenségi törvény megsértését a pártoknak kell

felronni, úgy az incompatibilitás védelme és megóvása is a pártok hatáskörébe tartozik. És odáig megyek, hogy ebben az ügyben még a miniszerelnök pártvezéri minősége is úgyszólván in suspensio marad. Mire való a képviselők kezdeményezési joga, ha mindent a kormánytól várnak, ha még függetlenségek megóvását is a miniszerelnökre akarják ruházni?

A pártok, ha a revisiot szabad megegyezésökre bizzák, annál inkább ösztönözve fogják magukat érezni, hogy positiv eredményt hozzanak létre. Ne háríthassák a felelősséget a kabinetre és ne panaszkodjanak a kormány meddőségéről és tehetetlenségéről.

Nagy érdeklődéssel nézünk a bizottság tanácskozásainak eleje. Reméljük, hogy a közvéleménynek meg fogja adni a helyes irányt, mely az utolsó hetek izgalmai folytán hajlandó hitet adni a pessimistikus nézetnek:

«Alkotmányunk egy vásártér
Melyen lelket adnak vesznek;
Adnak-vesznek olesó pénzért.»

Reméljük, hogy még ez a mozgalom is, melyben az elfogultságnak és szenvedélynek annyi része volt, a parlament javára fog szolgálni. Hiszen nincsen párt e hazában, mely nem érzékeny az iránt, ha a népképviselő szellemi és morális tőkéje csorbát szenved, mely az elite-et ki akarná üldözni a parlamentből, úgy, hogy legjobbjaink a közpályától el-

rémítve, mint valamikor Lamartine, keserű tapasztalataikat e szavakba foglalják össze :

« Mon ambition politique m'a coûté ma fortune, ma tranquillité et presque mon honneur. »

